

Βαυαρία, Μέρος Β' (από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα έως τις αρχές του 21^{ου} αιώνα) Κείμενα του Κώστα Καραμαλή

Η Βαυαρία των Βίττελσμπαχ προς τη Γερμανική Ενοποίηση

Στην διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, κορυφώνονται στον γερμανικό κόσμο αφ' ενός οι ιδεολογίες του **εθνικισμού** και αφ' ετέρου ο ανταγωνισμός μεταξύ **Αυστρίας και Πρωσίας** για την ηγεμονία αυτού του χώρου. Μετά την Γαλλική Επανάσταση, αλλά και την Βιομηχανική Επανάσταση, όταν οι παραδοσιακές ιεραρχίες και κοινότητες είχαν ανατραπεί από τις κατακλυσμικές πολιτικές και οικονομικές αλλαγές, **τα εθνικιστικά κινήματα** προσέφεραν μια ισχυρή νέα ταυτότητα και ένα υπαρξιακό νόημα. Στην πρώτη φάση (μέχρι τα 1848) οι εθνικισμοί προέβαλαν στο πολιτικό επίπεδο τα αστικο-φιλελεύθερα ιδεώδη της Γαλλικής Επανάστασης και στο ιδεολογικό την πολιτιστική αυτογνωσία των λαών. Στην Γερμανία, οι αδελφοί Grimm κατέγραφαν συλλογές από ξεχασμένα λαϊκά γερμανικά παραμύθια ενώ ο Βάγκνερ¹ έγραψε τις όπερές του πάνω σε αρχαίους τευτονικούς μύθους.

Οι εθνικισμοί, όμως, που άρχισαν σαν κινήματα πολιτιστικής συνείδησης, γρήγορα εξελίχθηκαν σε κινήματα ενός αυξανόμενου **πολιτικού και επιθετικού χαρακτήρα**. Αρχισε να θεωρείται αυτονόητο ότι λαοί με κοινό πολιτισμό, γλώσσα κλπ. πρέπει να έχουν **και κοινή πολιτική υπόσταση**. Αυτό δεν είχε ποτέ διατυπωθεί μέχρι τότε. Ο εθνικισμός τελικά συσπείρωσε τεράστιες κοινωνικές δυνάμεις και αποτέλεσε το ισχυρότερο ιδεολογικό και πολιτικό ρεύμα της Ευρώπης του 19^{ου} αιώνα, που οδήγησε τόσο στην Ιταλική όσο και στη Γερμανική ενοποίηση, και στην ανεξαρτησία (αλλά όχι την ενοποίηση) των Βαλκανικών κρατών.

Μετά την ήττα του Ναπολέοντα το **1815**, οι Σύμμαχοι συνέρχονται στο Συνέδριο της Βιέννης για να αναδιοργανώσουν την Ευρώπη. Εκεί, στην θέση της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, ιδρύεται η **Γερμανική Συνομοσπονδία (Deutscher Bund)**, μια χαλαρή ένωση όλων των γερμανικών κρατών (συνολικά 39), περιλαμβανομένων των γερμανόφωνων περιοχών της Αυστρίας και της Πρωσίας, υπό την προεδρία της Αυστρίας. Προβλεπόταν μια Δίαιτα ή Συνέλευση στην Φραγκφούρτη, αλλά η Συνομοσπονδία δεν είχε καμμία πραγματική εκτελεστική εξουσία.

Το 1818, η **Πρωσία** για να διευκολύνει το εμπόριο μεταξύ των κυρίως εδαφών της στην Ανατολή και των κτήσεων της στην Ρηνανία και Βεσφαλία στην Δύση, ίδρυσε την **Τελωνειακή Ένωση (Zollverein)** στην οποία σταδιακά εντάχθηκαν και σχεδόν όλα τα γερμανικά κράτη, αλλά όχι η Αυστρία που

¹ Richard Wagner, (1813-1883).

ασκούσε προστατευτική πολιτική για την οικονομία της. Ο Λουδοβίκος έβαλε την Βαυαρία στην Τελωνιακή Ένωση το 1834. Έτσι, συνυπάρχουν ταυτόχρονα η Deutscher Bund, υπό την κηδεμονία της Αυστρίας των Αψβούργων, και η Zollverein υπό την κηδεμονία της Πρωσσίας των Hohenzollern σαν παράλληλες μορφές γερμανικής ένωσης. **Η Βαυαρία** των Βίττελσμπαχ, άν και ενεργεί σαν ο προστάτης των μικρών γερμανικών κρατιδίων απέναντι στις δύο γερμανικές «υπερδυνάμεις», ιδεολογικά και πολιτικά βρίσκεται πιο κοντά στην Καθολική και «νότια» Αυστρία. Παρ'όλα αυτά, η οικονομική βάση της «Πρωσικής» Zollverein θα αποδειχθεί τελικά καθοριστικής σημασίας στο να προετοιμάσει τη Γερμανία για την πολιτική ενοποίηση. Η Πρωσσία χρησιμοποίησε την εξαιρετική γραφειοκρατία της για την αποτελεσματική διαχείριση της Τελωνιακής Ένωσης με εντυπωσιακά αποτελέσματα για την οικονομική ανάπτυξη. Οι πρώτες γερμανικές χώρες που εκβιομηχανοποιούνται την δεκαετία του 1830 είναι αφ'ενός η Πρωσική Ρηνανία (Ρούρ) στα δυτικά και η Σαξωνία και Σιλεσία στα ανατολικά, χώρες με ορυκτό πλούτο σε άνθρακα, σιδηρομετάλλευμα και πλωτά ποτάμια. Όλες αυτές οι χώρες είναι κυρίως Προτεσταντικές και βρίσκονται κάτω από την επιρροή της Πρωσσίας. Η Γερμανία έχει «χάσει» την «πρώτη Βιομηχανική Επανάσταση» που επικεντρώνεται στην παραγωγή υφασμάτων, άνθρακα και σιδήρου, και που θα αναπτυχθεί στην Αγγλία, Γαλλία και Βέλγιο. Η γερμανική βιομηχανία θα αναπτυχθεί ραγδαία στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα στην «δεύτερη Βιομηχανική Επανάσταση», με επίκεντρο την **παραγωγή χάλυβα υψηλής αντοχής**, που με την σειρά του οδήγησε στην κατασκευή εργαλείων ακριβείας, νέες μηχανές εσωτερικής καύσεως πετρελαίου, και στην παραγωγή χημικών, οπτικών και ηλεκτρικών εφαρμογών. **Η κατασκευή πυκνού σιδηροδρομικού δικτύου** ήταν το αποκορύφωμα της γερμανικής εκβιομηχάνισης, αλλά και της ενοποίησης της γερμανικής αγοράς. Η Αυστρία² ακολούθησε πολύ πιο αργό ρυθμό. Η δική της βιομηχανία αναπτύχθηκε κυρίως στην Βοημία (σήμερα Τσεχία) και γύρω από την Βιέννη αλλά η συμμετοχή της στην «παγκοσμιοποίηση» των ετών 1870-1910 ήταν μικρή. Επίσης, λόγω μη συμμετοχής στην Τελωνιακή Ένωση δεν είχε εύκολη πρόσβαση στις γερμανικές αγορές. Εν τω μεταξύ η Βαυαρική οικονομία παρέμεινε κατά βάση αγροτική όλο τον 19^ο αιώνα.

Η πρώτη σύγκρουση Αυστρίας-Πρωσσίας θα γίνει όταν, στην διάρκεια των επαναστάσεων του 1848, η Πρωσσία θα επιχειρήσει να επωφεληθεί από την αναταραχή σε όλην την Γερμανική Συνομοσπονδία και τα προβλήματα της Αυστρίας, για να δοκιμάσει να επιβάλει στους Γερμανούς πρίγκηπες μια ομοσπονδιακή ένωση υπό την Πρωσσική κηδεμονία. Η Αυστρία όμως θα αντιδράσει γρήγορα και δυναμικά. Θα στείλει στρατό στην κεντρική Γερμανία και θα απειλήσει με πόλεμο. Η Βαυαρία θα ταχθεί δυναμικά στο πλευρό της Αυστρίας και θα απειλήσει με εισβολή στα Πρωσσικά εδάφη της Ρηνανίας. Η Πρωσσία θα υποχωρήσει με την ταπεινωτική Συνθήκη του Olmütz (το 1850).

² Μετά το 1868, ονομάζεται επίσημα Αυστρο-Ουγγαρία.

Γεωφυσικός χάρτης της περιοχής της Κεντρικής Ευρώπης

Η ώρα της Πρωσίας θα έρθει το 1862 με τον διορισμό του **Οττο φον Μπίσμαρκ** (1815-1898) στην Καγκελαρία. Ο Μπίσμαρκ ήταν πιστός Προτεστάντης και εξαιρετικά συντηρητικός, αλλά είχε το χάρισμα του πολιτικού ρεαλισμού να αναγνωρίζει τα δικά του όρια και του κράτους του. Αναγνώριζε ότι οι γερμανικοί λαοί κατέχονταν από πολύ ισχυρά αισθήματα θρησκευτικού και πολιτικού τοπικισμού. Επίσης, αντελήφθη ότι η καλλιέργεια του εθνικισμού θα ήταν το μοναδικό του όπλο για να υπερνικήσει αυτά τα αισθήματα. Ήταν ακόμα εξαιρετικός διπλωμάτης, και τελικά κατόρθωσε να δημιουργήσει την **ενωμένη Γερμανία** στο κέντρο της Ευρώπης χωρίς να προκαλέσει τις άλλες Δυνάμεις να συνασπιστούν εναντίον της. Το 1866, προκάλεσε τεχνητή κρίση μέσα στην Συνομοσπονδία, και αμέσως η Αυστρία τού κήρυξε Πόλεμο εκ μέρους όλης της Συνομοσπονδίας. Η Βαυαρία και τα περισσότερα γερμανικά κράτη συντάχτηκαν με την Βιέννη. Παρά τις προσδοκίες, μέσα σε δύο εβδομάδες ο νέος Πρωσικός στρατός νίκησε αποφασιστικά τους Αυστριακούς και τελείωσε τον πόλεμο. Αλλά ο Μπίσμαρκ έδειξε μεγάλη αυτοσυγκράτηση και μετριοπάθεια στην νίκη. Ήθελε να απομονώσει την Αυστρία από τις γερμανικές υποθέσεις αλλά δεν ήθελε να την κάνει αδιάλλακτο εχθρό. Έτσι, δεν της αφαίρεσε εδάφη ούτε έκανε θριαμβευτική παρέλαση στην Βιέννη όπως ζητούσαν οι στρατηγοί του. Κατήργησε την Γερμανική Συνομοσπονδία και την αντικατέστησε με την **Βόρεια Γερμανική Συνομοσπονδία (Norddeutscher Bund-1867)** με έδρα το

Βερολίνο και Πρόεδρο τον Πρώσο βασιλιά Γουλιέλμο Α΄. Αφήνει φυσικά έξω την Αυστρία αλλά και τις ηττημένες «νότιες» Βαυαρία, Βυρτεμβέργη και Βάδη, άν και με τις τρεις αυτές υπέγραψε συνθήκες που τις δέσμευε να διαθέσουν τους στρατούς τους στην Συνομοσπονδία σε περίπτωση πολέμου. Η Τελωνειακή Ένωση (Zollverein) φυσικά διατηρήθηκε. Η ήττα προκάλεσε πολύ μεγάλη πικρία στην Βαυαρία και όλη τη νότια Γερμανία και, μεταξύ 1867 και 1870, υπήρχε έντονη λαϊκή δυσαρέσκεια εναντίον κάθε τι πρωσσικού.

Ο Μπίσμαρκ κατέληξε ότι ο μόνος τρόπος για να ολοκληρώσει την ενοποίηση θα ήταν να διεγείρει το πατριωτικό και εθνικιστικό συναίσθημα με έναν «εθνικό» γερμανικό πόλεμο εναντίον ξένου εχθρού. Και ως τέτοιο διάλεξε τη Γαλλία. Έτσι, τρία χρόνια μετά το 1870, ο Μπίσμαρκ προκαλεί τεχνητή κρίση και η Γαλλία με υπερβολική αυτοπεποίθηση κηρύσσει τον πόλεμο που θα ονομαστεί **Γαλλο-Πρωσσικός (1870-71)**. Βάσει των πρόσφατων συνθηκών, η Βαυαρία, Βάδη και Βυρτεμβέργη (αλλά όχι η Αυστρία) αναγκάστηκαν να συμμετέχουν στην εκστρατεία. Και πάλι, πέρα από κάθε προσδοκία, οι Πρώσο-γερμανοί θα νικήσουν ταχύτατα τους Γάλλους και θα καταλάβουν το Παρίσι. Και εκεί στο ανάκτορο των Βερσαλλιών ο Μπίσμαρκ θα ανακηρύξει την ίδρυση της **Γερμανικής Αυτοκρατορίας** (Kaiserliches Deutsches Reich) και τον βασιλιά **Γουλιέλμο Α΄ της Πρωσίας αυτοκράτορα** (Kaiser) της Γερμανίας. Τα υπάρχοντα κράτη θα συνεχίσουν να υπάρχουν μέσα στη νέα Αυτοκρατορία. Έτσι, θα υπάρχουν 4 βασιλεία (Πρωσία, Βαυαρία, Σαξωνία και Βυρτεμβέργη), 11 δουκάτα, 7 πριγκιπάτα και 4 ελεύθερες πόλεις. Η **Βαυαρία** είναι η πλέον δύσπιστη από όλες τις γερμανικές χώρες απέναντι στην νέα «Πρωσσική» αυτοκρατορία και ουσιαστικά εκβιάζεται για να συμμετέχει. Σαν αντίτιμο και δέλαρ, ο Μπίσμαρκ της αναγνωρίζει τον μεγαλύτερο βαθμό αυτονομίας. Η Βαυαρία θα διατηρήσει τον δικό της στρατό, διπλωματική υπηρεσία, ταχυδρομεία, και σιδηροδρόμους και μόνο σε καιρό πολέμου θα τα διαθέτει στο Βερολίνο. Ο Βαυαρός βασιλιάς Λουδοβίκος Β΄ πάντως δεν θα παρευρεθεί στην ανακήρυξη των Βερσαλλιών, και όταν ο νικηφόρος στρατός θα γυρίζει πίσω, μέσω του Μονάχου, θα επιλέξει να λείπει από την πόλη.

Την στιγμή του μεγαλύτερου θριάμβου του, ο Μπίσμαρκ εγκαταλείπει την γνωστή του μετριοπάθεια. Με την προσοχή στραμμένη στην ενοποίηση της Γερμανίας, ποτέ δεν θα μπορούσε να φανταστεί το βάθος της πικρίας και εχθρότητας που θα γεννήσει στη Γαλλία η ταπείνωση της ήττας αλλά και η αφαίρεση των επαρχιών Αλσατίας και Λωρραίνης. Η επακόλουθη εχθρότητα και δίψα για ρεβάνς θα παίξει σημαντικό ρόλο στους δύο Παγκόσμιους Πολέμους του 20^{ου} αιώνα και δεν θα σβήσει παρά μόνο στα 1950.

Τα επόμενα χρόνια, ο Μπίσμαρκ έκανε τεράστιες προσπάθειες να οργανώσει την Αυτοκρατορία. Επέβαλε ενιαίο νόμισμα, ενιαίους αστικούς, εμπορικούς και βιομηχανικούς κανονισμούς, και μία Εθνική Τράπεζα (την γνωστή μας Deutsche Bank). Αλλά αυτό που προκάλεσε την μεγαλύτερη αντίδραση στην Βαυαρία ήταν η πολιτική απέναντι στην Καθολική Εκκλησία. Ο Μπίσμαρκ θεωρούσε τον Ρωμαιοκαθολικισμό σαν μια ανταγωνιστική εξουσία που θα μπορούσε δυνητικά να συμμαχήσει με τους εξωτερικούς εχθρούς Αυστρία και

Γαλλία. Η ίδια η Πρωσσία είχε έναν μεγάλο πολωνικό Καθολικό πληθυσμό. Αν και ακραία συντηρητικός, ο Μπίσμαρκ συμμάχησε με τους Φιλελεύθερους ώστε να φέρει τον Καθολικισμό υπό κρατικό έλεγχο. Το 1872, ξεκίνησε την πολιτική εκστατεία που ονομάστηκε **Kulturkampf** (αγώνας για τον πολιτισμό) με την αποπομπή των Ιησουιτών από όλη την Γερμανία και την καθιέρωση υποχρεωτικού πολιτικού γάμου. Η πολιτική αυτή προκάλεσε έντονη αντίδραση στην Βαυαρία, η οποία οδήγησε στην ίδρυση του κόμματος του Κέντρου³ ως έκφραση του πολιτικού Καθολικισμού.

Μαξιμιλιανός Β΄ - Λουδοβίκος Β΄ - Οθων Α΄ - Λουδοβίκος Γ΄

Με την παραίτηση του Λουδοβίκου Α΄ το 1848, στον θρόνο ανεβαίνει ο πρώτος γιός του ο **Μαξιμιλιανός (ο Β΄, 1811-1864)**, ο μεγάλος αδελφός του Οθωνα. Έμοιαζε στον πατέρα του ως προς την αγάπη για τα γράμματα και τις τέχνες. Συγκέντρωσε γύρω του έναν κύκλο από διακεκριμένους λόγιους και επιστήμονες και κατασκεύασε, σε ένα ειδυλλιακό τοπίο, το ανάκτορο του Hohenschwangau, με πολύ μεράκι και γούστο. Διέφερε μόνον από τον πατέρα του στα αρχιτεκτονικά γούστα. Αντί για τον Νεοκλασικισμό του Λουδοβίκου, ο Μαξιμιλιανός γοητεύτηκε από το Νεογοθικό Ρομαντισμό⁴ στην αρχιτεκτονική. Έργα του είναι: η περίφημη λεωφόρος Maximilianstrasse, το γυάλινο εκθεσιακό κτίριο Glaspalast, ο κεντρικός σιδηροδρομικός σταθμός και το ανάκτορο Maximilianeum⁵.

Ύστερα από τον πρώιμο θάνατό του, το 1864, τον διαδέχεται ο πρώτος του γιός ο δεκαοκτάχρονος **Λουδοβίκος Β΄ (1845-1886)**, ο πλέον διάσημος και αμφιλεγόμενος βασιλιάς της Βαυαρίας. Τον ονόμασαν ο «Βασιλιάς των παραμυθιών», ο «Βασιλιάς-Κύκνος», ή απλά ο «τρελλός Βασιλιάς». Ήταν ένας ιδιόρρυθμος, καλλιτεχνικός και ευαίσθητος άνθρωπος μέχρι τα όρια της εκκεντρικότητας. Είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την αρχιτεκτονική και την τέχνη και έμεινε γνωστός για τα παραμυθένια παλάτια που έκτισε καθώς και για τον θαυμασμό και την ιδιαίτερη σχέση του με τον **Richard Wagner**. Από μικρός γοητεύτηκε με τις ρομαντικές όπερες του Βάγκνερ «Tannhäuser» και «Lohengrin», που βασίζονται στον μεσαιωνικό γερμανικό μυθικό κύκλο του Ιππότη του Κύκνου. Αμέσως μόλις ανέβηκε στον θρόνο, κάλεσε τον Βάγκνερ στην αυλή του και άρχισε να διακοσμεί τις αίθουσες των ανακτόρων του με θέματα από τις βαγκνερικές όπερες σε ένα ονειρικό στύλ ροκοκό. Η δημιουργική καριέρα του Βάγκνερ θα είχε τελειώσει πολύ νωρίτερα να δεν είχε παρέμβει η γενναιόδωρη χορηγία του Λουδοβίκου Β΄.

Ο Λουδοβίκος πάλευε εσωτερικά με την φύση του από την μία και από την άλλη με την Καθολική του πίστη και με την υποχρέωση να γεννήσει διάδοχο για τον θρόνο. Σταδιακά, αποσύρθηκε από τα δημόσια πράγματα για να ασχοληθεί όλο και περισσότερο με τα κάστρα του μέχρι την τελευταία λεπτομέρεια. Schloss Neuschwanstein (πάνω στην Schwansee) Her-

³ Ένα από τα κόμματα που ίδρυσαν μεταπολεμικά την Γερμανική Χριστιανοδημοκρατία

⁴ Το κίνημα που ονομάστηκε Gothic Revival.

⁵ Στις όχθες του Ιζαρ. Το έκτισε για πανεπιστήμιο αλλά σήμερα στεγάζει το Κοινοβούλιο (Landtag).

renchiemsee (αντίγραφο των Βερσαλλιών) και Schloss Linderhof (γαλλικό ροκοκό) κάνουν μια «βαυαρική Ντίσνεϋλαντ» που τραβάει σήμερα χιλιάδες τουρίστες.

Η ταινία του Luchino Visconti *Ludwig* του 1972 (στην Ελλάδα κυκλοφόρησε ως *Το Λυκόφως των Θεών*) είχε θέμα την ζωή του Λουδοβίκου Β΄. Γυρίστηκε στο Μόναχο και στα πραγματικά κάστρα.

Αντιδρώντας στην αυξανόμενη εκκεντρικότητα αλλά και τα ακατάσχετα έξοδά του, το 1866, η βαυαρική κυβέρνηση τον κήρυξε ανίκανο να κυβερνά και τον έθεσε σε ψυχιατρικό περιορισμό. Την επομένη ημέρα, βρέθηκε νεκρός υπό αδιευκρίνιστες συνθήκες. Τον διαδέχθηκε ο μικρός του αδελφός **Όθων Α΄** (1848-1916) ο οποίος όμως έπασχε επίσης από μικρός από πραγματική ψυχική νόσο και έτσι κυβέρνησε ο θείος του **Luitpold** ως αντιβασιλέας. Με τον θάνατό του θείου, το 1912, αντιβασιλέας ανέλαβε ο γιός του Λουδοβίκος (1845-1921), ο οποίος τον επόμενο χρόνο κήρυξε έκπτωτο τον ξάδελφό του και πήρε ο ίδιος τον θρόνο σαν **Λουδοβίκος Γ΄**. Θα είναι ο τελευταίος Βίττελσπαχ της Βαυαρίας.

Ο πύργος του Neuschwanstein, του Λουδοβίκου Β΄

Αφίσα της ταινίας Ludwig του Luchino Visconti του 1972. Στο βάθος το Neuschwanstein

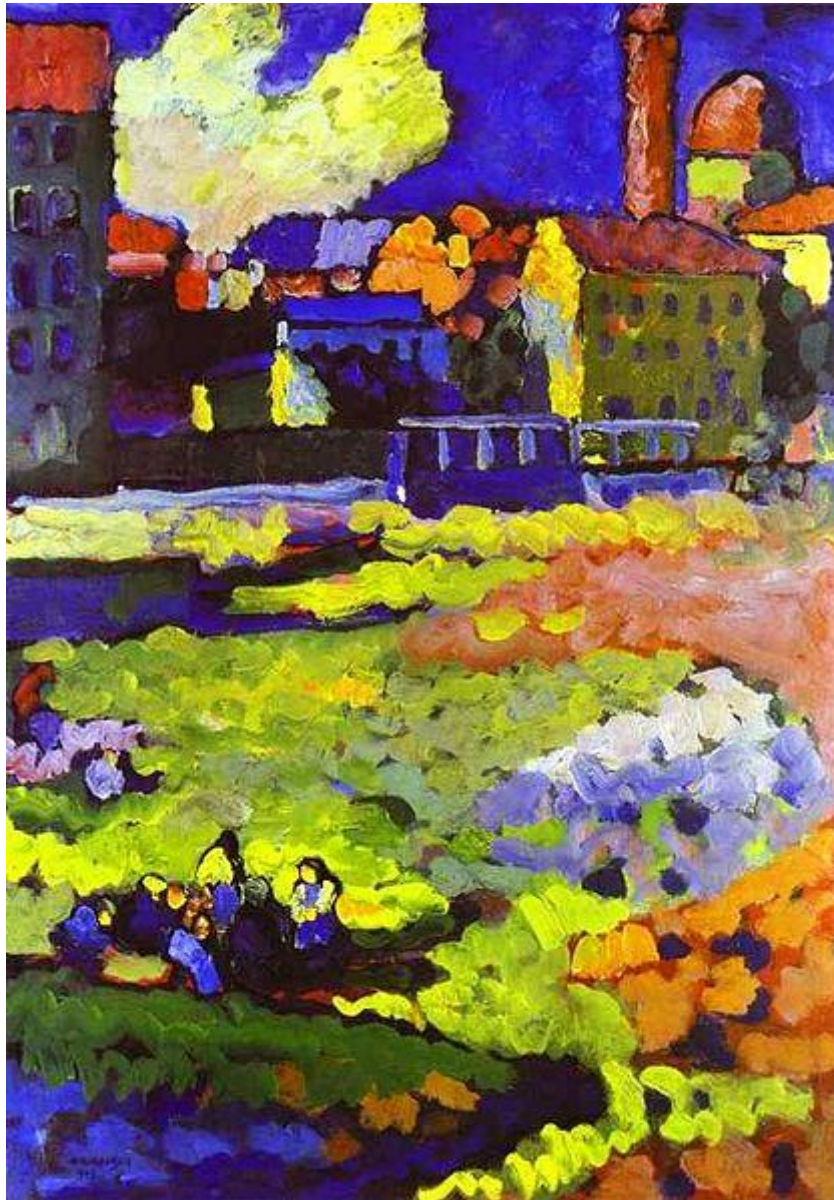
Η Belle Epoque

Από τα 1870 και μέχρι τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η Βαυαρία και ιδιαίτερα το Μόναχο ανέδιδαν έναν χαρακτήρα άνεσης, χαλάρωσης, ανεκτικότητας και ευημερίας που συνοψίζονται στον όρο **Gemütlichkeit**. Οι Βαυαροί υπερηφανεύονταν ότι, σε αντίθεση με το μιλιταριστικό αυταρχικό Βερολίνο, στο Μόναχο ενδιαφέρονταν πιο πολύ για τις τέχνες, την χαρά της ζωής και τη μύρα. Το Μόναχο φαινόταν να έχει περισσότερα κοινά με το Παρίσι και την Βιέννη της εποχής, τόσο που οι ξένοι έλεγαν ότι ξεχνάς πως βρίσκεσαι στη Γερμανία. Πρωτοπορούσε δε στην προσέλκυση τουριστών. Το Oktoberfest είχε καθιερωθεί ως το ετήσιο πανηγύρι του τέλους του καλοκαιριού. Τα περίφημα κτίρια, μουσεία και πινακοθήκες του Λουδοβίκου Α΄ ενίσχυαν τον ισχυρισμό ότι η Αθήνα-επί-του-Ίζαρ ήταν η καλλιτεχνική και πνευματική πρωτεύουσα της Γερμανίας. Ο Λουδοβίκος Β΄ προσέθεσε τη μουσική, την όπερα και το θέατρο και το αντίστοιχο κλίμα *fin de siècle* προσέλκυσε ζωγράφους, γλύπτες, συγγραφείς, ποιητές και επιστήμονες. Η **συννοικία του Schwabing** έγινε η Μονμάρτρη του Μονάχου. Ο Νορβηγός δραματουργός Henrik Ibsen έζησε στο Μόναχο από το 1875-1891. Ο Ρώσος ζωγράφος Wassily Kandinsky από το 1897-1908. Ο Thomas Mann μετακόμισε εκεί από την Λυβέκη το 1894 και ο Reiner Maria Rilke το 1897 από την Πράγα. Το πρώτο Νόμπελ Φυσικής (1901) απενεμήθη στον Wilhelm Röntgen καθηγητή στο LMU στο Μόναχο. Το 1918, θα έρθει και ο θεατρικός συγγραφέας Bertold Brecht. Στην τέχνη εξαιρετικά έργα του Μοντέρνου Κινήματος έγιναν στο

Μόναχο, όπως της ομάδας *Blaue Reiter*⁶, και πρωτοποριακά έργα του κινήματος της *Art Nouveau* (γερμανικά *Jugendstil*).

Το χαλαρό καλλιτεχνικό κλίμα όμως δύσκολα έκρυβε τις τεράστιες κοινωνικές αλλαγές που είχαν δρομολογηθεί από την Βιομηχανική εποχή. Το Μόναχο, από μιά πόλη των 34.000 κατοίκων το 1800, είχε 230.000 το 1880 και 596.000 το 1910. Οι επιχειρήσεις της πόλης αυξήθηκαν κατά 83% μεταξύ 1882-1907 και το ένα τρίτο ήταν εργοστάσια με πάνω από 50 εργάτες. Το 1887, ιδρύθηκε το πρώτο παράρτημα της **Γερμανικής Σοσιαλδημοκρατίας** στο Μόναχο και είχε σύντομα ραγδαία άνοδο. Μαζί με τους νέους μετανάστες ήρθαν και πολλοί **Εβραίοι** από την Πολωνία και Ρωσία (οι Ostjuden-Εβραίοι της Ανατολής). Με την συγκέντρωσή τους στα ακαδημαϊκά, τεχνολογικά και τραπεζικά επαγγέλματα ταυτίζονταν με την εισβολή του τεχνολογικού μοντερνισμού και προκάλεσαν μια αταβιστική αντισημιτική αντίδραση από τους παραδοσιακούς Καθολικούς κύκλους. Το 1891, καταχωρήθηκε το πρώτο επίσημο αντισημιτικό κόμμα στο Μόναχο. Μια άλλη ανερχόμενη πολιτική δύναμη ήταν το κίνημα του **εθνικιστικού παν-γερμανισμού** που αναπτύχθηκε κυρίως στην Προτεσταντική κοινότητα σαν αντίδραση στην κυρίαρχη παρουσία του βαυαρικού Καθολικού τοπικισμού. Και μέσα σε αυτή την ατμόσφαιρα, τον Μάιο του 1913, μετακόμισε στο Μόναχο και εγκαταστάθηκε στο Schwabing ένας μικρόσωμος **Αυστριακός επίδοξος ζωγράφος ο Αδόλφος Χίτλερ (1889-1945)**.

⁶Franz Marc, Wassily Kandinsky, Paul Klee, August Macke. Από τον πίνακα «Γαλάζιος Ιππέας» του Καντίνσκυ 1903

Πρώμος πίνακας του Β. Καντίνσκυ (του 1908) που απεικονίζει την συνοικία του Schwabing στο Μόναχο

Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Η κήρυξη του Πρώτου Πολέμου το 1914, έγινε δεκτή στο Μόναχο με πατριωτικό ενθουσιασμό όπως και στην υπόλοιπη Ευρώπη. Ακόμα και οι Βαυαροί Σοσιαλδημοκράτες έσπευσαν να συμμετέχουν σαν «πιστοί Γερμανοί». Στην διάρκεια του πολέμου, αναπτύχθηκε ραγδαία στην Βαυαρία η πολεμική βιομηχανία. **Η Krupp της Έσσης** έφτιαξε εργοστάσιο πυρομαχικών στο Μόναχο. Επίσης ιδρύθηκαν και τοπικές φίρμες όπως η Bayerische

Motoren Werke (η γνωστή **BMW**)⁷ και η αεροπορική BFW, η μετέπειτα **Messerschmitt**.

Ο πόλεμος, ο ναυτικός αποκλεισμός και οι απαιτήσεις του στρατού αρχίζουν να προκαλούν ελλείψεις στα τρόφιμα και τις πρώτες ύλες. Στην Βαυαρία η δυσανεξία στρέφεται κατά της Πρωσίας, ως υπεύθυνης για τον πόλεμο. Το **Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα της Γερμανίας (SPD)**, το 1914, είχε υποστηρίξει την κεντρική κυβέρνηση στην κήρυξη του πολέμου και συμμετείχε πλήρως στην κοινοβουλευτική διαδικασία. Αυτό προκάλεσε την διάσπαση της αριστερής ριζοσπαστικής πτέρυγας, η οποία, στις 6 Απριλίου 1917, ίδρυσε το «Αυτόνομο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα» (**USPD**) που διακήρυξε έντονες αντιπολεμικές και σοσιαλιστικές θέσεις. Στο USPD εντάχθηκε και μια άλλη ριζοσπαστική μαρξιστική ομάδα, ο Σύνδεσμος «**Σπάρτακος**» (Spartakusbund), με ηγέτες τον **Karl Liebknecht** και την **Rosa Luxemburg**.

Στις 16 Μαΐου 1917, το USPD έκανε το πρώτο του Συνέδριο στο Μόναχο. Επικεφαλής του USPD στην Βαυαρία μπήκε ο **Kurt Eisner**, ένας Εβραίος κριτικός θεάτρου και δημοσιογράφος, που είχε πρόσφατα μετακομίσει από το Βερολίνο στο Schwabing. Όταν ξέσπασε η κομμουνιστική Επανάσταση στην Ρωσία τον Νοέμβριο 1917, τα ριζοσπαστικά κόμματα στη Γερμανία, με πρώτους τους «σπαρτακιστές», οργανώνουν μεγάλες απεργίες και διαδηλώσεις με αίτημα τον τερματισμό του πολέμου. Στις 31 Ιανουαρίου 1918, απεργούν οι εργάτες στο Krupp του Μονάχου. Το ίδιο βράδυ, η αστυνομία συλλαμβάνει και φυλακίζει τον Eisner και μέλη του Βαυαρικού USPD.

Ταυτόχρονα, και η εθνικιστική Δεξιά διαδηλώνει στο Μόναχο κατά των απεργών και υπέρ της ύστατης προσπάθειας για τον πόλεμο. Ισχυρίζονται ότι, μετά την ρωσική κατάρρευση, είναι η ώρα η Γερμανία να στρέψει όλες τις δυνάμεις της στην Δύση και να κερδίσει τον πόλεμο. Επίσης προπαγανδίζουν υπέρ της αφαίρεσης εδαφών από τη νικημένη Ρωσία.

Αλλά το καλοκαίρι του **1918**, η τελευταία μεγάλη επίθεση των Γερμανών στην Δύση αποτυγχάνει και τον Οκτώβριο η Βουλγαρία και Τουρκία παραδίδονται στους Συμμάχους ενώ ετοιμάζεται και η Αυστρο-Ουγγαρία. Ο πόλεμος έχει χαθεί. Σε μια και αψυχολόγητη κίνηση για εξασφάλιση καλύτερων όρων ανακωχής, ο γερμανικός στόλος διατάσσεται να αποπλεύσει για να κάνει επίδειξη της συνεχιζόμενης αποφασιστικότητας του Ράιχ. Στις 28 Οκτωβρίου 1918, **τα πληρώματα στασιάζουν** και σηκώνουν κόκκινες σημαίες στα πλοία, ενώ η εξέγερση απλώνεται σε όλη τη Γερμανία.

Το «Κόκκινο» Μόναχο

Σε μια προσπάθεια να αποτρέψει την Επανάσταση, η βαυαρική κυβέρνηση ελευθερώνει τον Eisner. Στις 7 Νοεμβρίου από κοινού το SPD (διστακτικά) και το USPD οργανώνουν συλλαλητήριο στο Μόναχο για τον τερματισμό του πολέμου. Ο Eisner βγάζει πύρινο λόγο, και αμέσως μετά το πλήθος ξεχύνεται

⁷ Το σήμα της BMW περιέχει τα εθνικά χρώματα της Βαυαρίας, γαλάζιο και άσπρο.

στο Μόναχο, εισβάλλει στους στρατώνες, παίρνει όπλα και, το ίδιο βράδυ, οδηγεί τον Eisner στο Κοινοβούλιο, όπου ο ίδιος ανακηρύσσει την **Βαυαρική Δημοκρατία**. Ο τελευταίος Βίττελσμπαχ Λουδοβίκος Γ΄ δραπετεύει στην Αυστρία. **Η δυναστεία σβήνει μετά από 796 χρόνια.**

Το άλλο πρωί, κόκκινες σημαίες ανέμιζαν στην Frauenkirche, προκαλώντας φόβο στους αστούς ότι το νέο καθεστώς θα εξελισσόταν στη γραμμή των Μπολσεβίκων της Ρωσσίας. Αλλά ο Eisner δεν είναι Λένιν. Δεν έχει στόχο την «δικτατορία του προλεταριάτου» ούτε την «εξόντωση του ταξικού εχθρού». Με την πρώτη διακήρυξή του εγγυάται την δημόσια τάξη, την ασφάλεια των προσώπων και της ατομικής ιδιοκτησίας. Προκηρύσσει Συντακτική Εθνοσυνέλευση με γενική ψηφοφορία ανδρών και (για πρώτη φορά στην Βαυαρία) γυναικών. Και συγκροτεί μαζί με το SPD προσωρινή κυβέρνηση.

Στις 9 Νοεμβρίου, η Επανάσταση φτάνει στο Βερολίνο. Η Καγκελαρία παραδίνεται στον ηγέτη του SPD Friedrich Ebert, ο οποίος, για να προλάβει τους Σπαρτακιστές, ανακηρύσσει τον Κάιζερ έκπτωτο και τη Γερμανική Δημοκρατία. Και στις 11 Νοεμβρίου, η Γερμανία υπογράφει την ανακωχή και το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Αλλά μέσα στα τεράστια προβλήματα που αντιμετωπίζει η νικημένη Γερμανία, καλοπροαίρετες και μετριοπαθείς πολιτικές σαν του Eisner, συνήθως βάλλονται από όλες τις πλευρές. Η συνεργασία με το μετριοπαθές SPD εξοργίζει την ριζοσπαστική Αριστερά. Στις 6 Δεκεμβρίου, 400 Αναρχικοί καταλαμβάνουν τα γραφεία διάφορων συντηρητικών εφημερίδων του Μονάχου και τυπώνουν το πρόγραμμά τους για ένοπλη επανάσταση. Ο Eisner αποκαθιστά την τάξη αλλά δεν τιμωρεί κανέναν. Στις 11 Δεκ. 1918, ιδρύεται στο Μόναχο παράρτημα του «Σπάρτακου», που προσελκύει τους απολυμένους στρατιώτες και εργάτες της πολεμικής βιομηχανίας. Η BMW χωρίς στρατιωτικά συμβόλαια πια, μέσα στον Δεκέμβριο, απολύει 3.400 εργάτες. Ακόμη οι Βρεταννοί δεν είχαν άρει τον ναυτικό αποκλεισμό μέχρι να υπογραφεί η Συνθήκη Ειρήνης. Ο πληθωρισμός απογειώνεται. Ο Eisner τυπώνει «νόμισμα εκτάκτου ανάγκης». Οι διαδηλώσεις γίνονται βίαιες. Συντηρητικοί, Καθολικοί και Σοσιαλιστές οργανώνουν ένοπλες πολιτοφυλακές για προστασία.

Στις εκλογές της 12^{ης} Ιανουαρίου 1919, το USPD του Eisner καταποντίζεται με 3%. Οι Καθολικοί και Σοσιαλιστές μοιράζονται τις ψήφους (35 & 33% αντίστοιχα). Αλλά η κατάσταση χειροτερεύει σε όλη την Γερμανία. Στις 15 Ιανουαρίου 1919, ακροδεξιές πολιτοφυλακές (τα Freikorps) συλλαμβάνουν και δολοφονούν στο Βερολίνο τους ηγέτες του «Σπάρτακου» Karl Liebknecht και Rosa Luxemburg. Στο Μόναχο, ο Eisner αποδυναμωμένος και πιεζόμενος από παντού αποφασίζει να παραιτηθεί την ημέρα έναρξης του νέου Κοινοβουλίου στις 21 Φεβρουαρίου. Δεν θα προλάβει. Το ίδιο πρωί δολοφονείται πηγαίνοντας στο Κοινοβούλιο από έναν απόστρατο δεξιό αξιωματικό. **Η κατάσταση στο Μόναχο πολώνεται δραματικά.** Η Αριστερά (USPD, κομμουνιστές, και η αριστερά πτέρυγα του SPD) σχηματίζει ένα **Κεντρικό Επαναστατικό Συμβούλιο** (Zentralrat) που αναλαμβάνει την κυβέρνηση.

Αμέσως συγκαλεί τριήμερη γενική απεργία και βραδυνή απαγόρευση κυκλοφορίας. Επαναστατικοί στρατιώτες κλείνουν όλες τις μη σοσιαλιστικές εφημερίδες και στήνουν πολυβόλα στις πλατείες. Το Συμβούλιο διατάσσει μέλη των σοσιαλιστικών κομμάτων να οπλιστούν από τις αποθήκες του στρατού, ενώ όλοι οι αστοί να παραδώσουν ό,τι όπλα έχουν. Ακόμη, το Συμβούλιο απαιτεί την παράδοση πενήντα επιφανών αστών πολιτών που θα κρατούνται σαν «ομήροι του κράτους». Για κάθε επίθεση σε επαναστάτη θα εκτελούνταν τρεις όμηροι. Το Κεντρικό Συμβούλιο διαβουλεύεται γα το αν θα επιστρέψει στον κοινοβουλευτισμό ή αν θα κυβερνά μόνιμα μέσω τοπικών συμβουλίων (σοβιέτ). Τελικά, επικρατεί το μετριοπαθές SPD και ορίζεται κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Σοσιαλιστή **Johannes Hoffmann**.

Ο Hoffmann βρίσκεται μπροστά σε μια καταιγίδα από άλυτα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα. Τεράστια ανεργία, δημόσιο χρέος, ελλείψεις τροφίμων κλπ. Και σαν να μην αρκούσαν αυτά, το νέο Ομοσπονδιακό Σύνταγμα της Βαϊμάρης προέβλεπε κατάργηση όλων των αυτονομιών της Βαυαρίας μέσα στην ενιαία Γερμανία. Οι Καθολικοί του Κέντρου διεκδικούν πλήρη ανεξαρτησία της Βαυαρίας από τη Γερμανία. Ο Hoffmann πηγαίνει στο Βερολίνο για να συνομιλήσει με την κεντρική κυβέρνηση. Στην απουσία του, αριστεροί ριζοσπάστες στο Μόναχο εκβιάζουν το Κεντρικό Συμβούλιο να κηρύξει την Βαυαρία Σοβιετική Δημοκρατία (6 Απριλίου 1919) και να προχωρήσει στην άμεση διακήρυξη μιας λαίλαπας επαναστατικών μέτρων, όπως εθνικοποιήσεων, παγώματος τιμών, κατασχέσεων, λογοκρισίας κλπ. Το Συμβούλιο αποτελείται από ετερόκλητους καλλιτέχνες και διανοούμενους και θα το ονομάσουν το **Σοβιέτ του Schwabing**. Οι Κομμουνιστές⁸ το στηρίζουν αλλά μένουν στο περιθώριο.

Ο Hoffmann σπεύδει από το Βερολίνο και εγκαθιστά μια **αντίπαλη** κυβέρνηση στην Bamberg στην βόρεια Βαυαρία. Η Ομοσπονδιακή κυβέρνηση του προσφέρει τον στρατό αλλά αυτός διστάζει να γυρίσει στην πρωτεύουσα της Βαυαρίας με την βοήθεια των «Πρώσων». Αρχικά, απλώς αποκλείει το Μόναχο από τρόφιμα και κάθε επικοινωνία. Ερχεται μυστικά σε επαφή με ένοπλες ομάδες του SPD μέσα στην πόλη και τους προετοιμάζει για να ανατρέψουν το Σοβιέτ. Πράγματι, στις 13 Απριλίου, ένοπλοι εισβάλουν στο Παλάτι και συλλαμβάνουν τους περισσότερους Σοβιετικούς ηγέτες. Αλλά η εξουδετέρωση του Σοβιέτ του Schwabing απλώς ανοίγει τον δρόμο στους Κομμουνιστές (KPD) για να πάρουν την εξουσία. Μέσα σε δύο ημέρες, έχουν εξοντώσει κάθε αντίσταση στο Μόναχο κι έχουν εγκαταστήσει μια τετραμελή Εκτελεστική Επιτροπή (Vollzugsrat) του Δεύτερου (Κομμουνιστικού) Σοβιέτ. Αφοπλίζουν την αστυνομία και συγκροτούν δικό τους Ερυθρό Στρατό από πρώην στρατιώτες, ναύτες, συνδικαλιστές εργάτες και ακόμη Ιταλούς και Ρώσους αιχμαλώτους που είχαν ξεμείνει από τον πόλεμο. Αλλά καθώς λείπουν παντελώς οι πόροι, το καθεστώς στρέφεται κατά των αστικών στρωμάτων του Μονάχου. Στρατιώτες χτενίζουν τις πλούσιες συνοικίες, μαζεύοντας τρόφιμα, λινά, ρούχα και ασημικά. Επίσης το Vollzugsrat έδωσε

⁸ Οι Διάδοχοι των Σπαρτακιστών έχουν ονομαστεί σε KPD-Kommunistisches Partei Deutschlands.

εντολή οι πολίτες να παραδώσουν όλα τα χρήματά τους έναντι πιστωτικών αποδείξεων. Επιπλέον, ο ανοιχτός ταξικός πόλεμος ενθαρρυνόταν από το καθεστώς. Στις λαϊκές γειτονιές αφισοκολλούσαν συνθήματα: «Φτωχοί βγείτε από τις τρώγλες. Υπάρχουν σπίτια διαθέσιμα. Πάτε να τα πάρετε».

Ο Hoffmann από την Βαμβέργη καλεί Βαυαρούς και Βυρτεμβέργιους εθελοντές να καταταγούν στα **Ελεύθερα Σώματα (Freikorps)** για να ελευθερώσουν το Μόναχο από τον «ρωσικό τρόπο». Αλλά αυτοί που αναταποκρίνονται στο κάλεσμα του Σοσιαλιστή πρωθυπουργού, δεν είναι απλώς φανατικά αντι-κομμουνιστές αλλά συνήθως και **φανατικοί αντι-δημοκράτες και ιδεολογικοί ρατσιστές**. Οι περισσότεροι είναι πρώην στρατιώτες που πιστεύουν ότι η Γερμανία δεν νικήθηκε στον πόλεμο αλλά δέχθηκε «πισώπλατο μαχαίρι» από τους αριστερούς, τους σοσιαλιστές και τους Εβραίους. Διοικητής τους ένας Βαυαρός αριστοκράτης ο Franz Ritter von Epp, πρώην διοικητής της βασιλικής φρουράς και υπαρχηγός του ο Ernst Röhm, που θα γίνει αργότερα ο αρχηγός των ναζιστικών Ταγμάτων Εφόδου (SA). Στις 14 Απριλίου, έγιναν οι πρώτες ανημιαχίες στο βόρειο προάστειο του Νταχάου, όπου οι ερυθροφρουροί απέκρουσαν τους «Λευκούς». Αυτοί αναδιοργανώνονται και στις 30 Απριλίου επανέρχονται και καταλαμβάνουν το Ντάχαου και τα βόρεια προάστια. Και εκεί, τα Freikorps εκτελούν είκοσι αιχμαλώτους Ερυθρούς στρατιώτες. Όταν τα νέα φτάνουν στο Μόναχο, οι ερυθροφρουροί παίρνουν δέκα από τους αστούς ομήρους και τους τουφεκίζουν.

Από εκεί και πέρα **αρχίζει το όργιο της βίας** και η αιματοχυσία βγαίνει εκτός ελέγχου. **Ο Λευκός Τρόμος διαδέχεται τον Ερυθρό**. Καθώς τα Freikorps εισβάλουν στο «Κόκκινο» Μόναχο την Πρωτομαγιά του 1919, όσοι ηγέτες του σοβιέτ συλλαμβάνονται, εκτελούνται συνοπτικά. Πλήθος αιχμαλώτων αλλά και απλών εργατών έχουν την ίδια μοίρα. Μέχρι τις 6 Μαΐου, οι μάχες έχουν κοπάσει, αλλά για τις επόμενες εβδομάδες οι αστοί του Μονάχου ξετρυπώνουν κρυμμένους αριστερούς συμπολίτες και τους παραδίδουν στα Freikorps. Το κλίμα τρόμου θα επικρατεί για πολύ καιρό στην μέχρι πρότινος ανέμελη βαυαρική πρωτεύουσα.

Φωτογραφίες από την καταστολή του σοβιετικού καθεστώτος
στο Μόναχο τον Απρίλιο-Μάιο 1919

Ο Ναζισμός στο Μόναχο

Στο Μόναχο θα επανέλθει μια φαινομενική ομαλότητα αλλά η προπολεμική κοσμοπολίτικη ατμόσφαιρα έχει σβήσει. Ο Ρίλκε και πολλοί διανοούμενοι θα εγκαταλείψουν για πάντα την πόλη. Ο επαρχιωτικός τοπικισμός και συντηρητισμός, πάντα δυνατός στην Βαυαρία, θα αναβιώσει από τα γεγονότα του 1918-19. Έτσι, **στην δεκαετία του 1920**, ενώ το **Βερολίνο** εξελισσόταν σε μία από τις πλέον κοσμοπολιτικές πόλεις του κόσμου, η πρώην «Αθήνα-επί-του-Ίζαρ» υποχωρούσε σε έναν πικρόχολο εθνικισμό, ρατσισμό και επαρχιωτισμό. Η διάρκεια και η ένταση των παθών της επαναστατικής περιόδου θα κάνουν πολλούς Βαυαρούς δεκτικούς σε θεωρίες μίσους και μισαλλοδοξίας, που προπαγανδίζονταν από υποκινητές σαν τον **Αδόλφο Χίτλερ**. Η διάχυτη οικονομική και κοινωνική αβεβαιότητα τροφοδοτούσε τις ακραίες θέσεις. Από τα διάφορα ακροδεξιά κινήματα που ανταγωνίζονταν για επιρροή στο μετεπαναστατικό Μόναχο, **το Ναζιστικό ήταν το μόνο που γεννήθηκε αυτόνομα στην Βαυαρία**.

Τρεις ημέρες μετά την κατάπνιξη του Σοβιέτ στο Μόναχο, στις 9 Μαΐου 1919, ανακοινώθηκαν από τους Συμμάχους στις Βερσαλλίες οι όροι της Συνθήκης Ειρήνης. Αν και περίμεναν σκληρή μεταχείριση, οι Γερμανοί έφριξαν όταν έμαθαν τους όρους. Στην Βαυαρία η οργή ήταν μεγαλύτερη, διότι αφ' ενός οι πολεμικές επανορθώσεις εις είδος, όπως γαλακτοφόρα ζώα και ξυλεία, θα βάρυναν δυσανάλογα την Βαυαρία και επιπλέον το Βαυαρικό Παλατινάτο του Ρήνου θα καταλαμβάνόταν από γαλλικά στρατεύματα μέχρις εξωφλήσεως των επανορθώσεων. Οι Βαυαροί θεωρούσαν ότι τιμωρούνταν άδικα για λογαριασμό της милитарιστικής Πρωσίας. Επίσης κατηγορούσαν την σοσιαλιστική κυβέρνηση της Βαϊμάρης που αποδέχτηκε τέτοιους άδικους όρους.

Σε αυτό το κλίμα, η στρατιωτική αστυνομία στο Μόναχο προσέλαβε τον απόστρατο δεκανέα Χίτλερ σαν πληροφοριοδότη για να παρακολουθεί τις οργανώσεις που δραστηριοποιούνταν στο Μόναχο. Μία απ' αυτές ήταν ένα μικροσκοπικό εθνικιστικό εργατικό κόμμα το **DAP** (Deutsche Arbeiterpartei-Κόμμα Γερμανών Εργατών) με κάπου 40 μέλη. Εκεί, από πληροφοριοδότης ο **Χίτλερ** έγινε καθοδηγητής και διαμόρφωσε την γραμμή του DAP σύμφωνα με την ιδεολογία του, **που συνοψιζόταν στη θεωρία ύπαρξης συνωμοσίας μεταξύ μεγάλου κεφαλαίου, διεθνούς Εβραϊσμού και Μαρξισμού για να υποδουλώσουν τον γερμανικό λαό**. Ο Χίτλερ ανακάλυψε ότι μιλούσε καλά. Οι οπαδοί τον έλεγαν «ο μικρός δεκανέας με το μεγάλο στόμα». Ο λόγος του ακουγόταν καλά σε όλα τα αυτιά. Στους εργάτες άρεσε η επίθεσή του στο κεφάλαιο και οι αστοί καθησυχάζονταν από τον εθνικισμό του. Πρόσθεσε τις λέξεις **Εθνικό και Σοσιαλιστικό** μπροστά από τον τίτλο του κόμματος που έτσι έγινε **NSDAP, ή για συντομία Nazi**.

Η γερμανική οικονομία προσπαθούσε να επαναδραστηριοποιηθεί μετά τον πόλεμο, αλλά η Επανάσταση, η αβεβαιότητα και οι Συμμαχικές απαιτήσεις την κατέστρεψαν. **Το μάρκο**, που έχανε διαρκώς την αξία του, κατέρρευσε το καλοκαίρι του 1922. Ο πληθωρισμός εκτινάχθηκε. Τον Ιανουάριο 1923, η Γερμανία καθυστερεί στις πληρωμές προς τους Συμμάχους και οι Γάλλοι και

Βέλγοι καταλαμβάνουν στρατιωτικά την βιομηχανική περιοχή του Ruhr. Σε διαμαρτυρία οι εργάτες στο Ρούρ βγαίνουν σε μόνιμη απεργία. Το Βερολίνο υποστηρίζει αυτήν την παθητική αντίσταση πληρώνοντας τους χαμένους μισθούς και τις κοινωνικές παροχές τους. Αυτό μπορούσε να γίνει μόνο με μαζική εκτύπωση νέου χρήματος σε όλο και μεγαλύτερα νομίσματα. Τον Σεπτέμβριο 1923 βγαίνει το πρώτο χαρτονόμισμα των 50 εκατομμυρίων μάρκων, και τον Νοέμβριο των 100-τρις μάρκων.

Η απόγνωση από την μεγάλη ύφεση δούλεψε προς όφελος του Χίτλερ και του ναζιστικού κινήματος. Ο Χίτλερ απέδιδε την φρίκη της οικονομικής κατάρρευσης στην κυβέρνηση του Βερολίνου που υποτάχθηκε στους ξένους και κατέστρεψε τον φτωχό νοικάρη, τον συνταξιούχο και τον ανάπηρο πολέμου. Προπαγάνδιζε μια «πατριωτική δικτατορία» που δεν θα υποκλινόταν στους ξένους και θα κυβερνούσε για το συμφέρον του σκληρά εργαζόμενου λαού. Το πρότυπο είχε ήδη εμφανιστεί. Τον Οκτώβριο του 1922, ο Μπενίτο Μουσσολίνι είχε καταλάβει την εξουσία στην Ιταλία με την Πορεία προς την Ρώμη. Ο Χίτλερ έψαχνε ευκαιρία να τον μιμηθεί.

Στις 9 Νοεμβρίου 1923, οργανώνει συλλαλητήριο με σκοπό την κατάληψη της εξουσίας στο Μόναχο, αλλά η κυβέρνηση του δεξιού πρωθυπουργού Gustav von Kahr, απαγορεύει την διαδήλωση και διατάζει την αστυνομία να σταματήσει τους Ναζί. Όταν η πορεία επιχειρεί να σπάσει το φράγμα της αστυνομίας στην Feldherrnhalle προς την Odeonplatz, οι αστυνομικοί ανοίγουν πυρ. Δεκαέξι διαδηλωτές και τέσσερις αστυνομικοί πέφτουν νεκροί⁹. Ο Χίτλερ θα συλληφθεί για προδοσία, αλλά μετά από ένα χρόνο μάλλον άνετης φυλάκισης¹⁰, παίρνει χάρη. Έχοντας αποτύχει σαν πραξικοπηματίας, θα δοκιμάσει την κοινοβουλευτική οδό. Στις αρχές του **1933**, εκμεταλλευόμενος την νέα παγκόσμια οικονομική ύφεση του 1929-31, θα καταφέρει να εκλεγεί στην Καγκελαρία στο Βερολίνο.

Επίλογος

Ο Χίτλερ και οι Ναζί πάντα θεωρούσαν το Μόναχο και την Βαυαρία σαν την κοιτίδα τους. Αλλά ποτέ δεν αναγνώρισαν κάποιον ιδιαίτερο χαρακτήρα της Βαυαρίας μέσα στον γερμανικό κόσμο. Η ναζιστική ιδεολογία συνδύαζε την ρομαντική εικόνα της αγροτικής ζωής με την ενότητα και την ισχύ του σύγχρονου κράτους της ενωμένης Γερμανίας. Το πολιτικό τους λεξιλόγιο ήταν γεμάτο από βιολογικές έννοιες όπως ‘αίμα’, ‘ράτσα’ και ‘ένστικτο’. Καθώς οι αγρότες θεωρούνταν από την φύση τους αμόλυντοι, αγνοί και δίκαιοι, και τα ένστικτα και οι αντιδράσεις τους *α πριόρι* ηθικά, οι Ναζί καλλιέργησαν μία περίεργη λατρεία των βίαιων και επιθετικών θυμικών (οργής, εκδικητικότητας και, κυρίως, μίσους). Σαν επίγονοι του Γερμανικού Ρομαντισμού του 19^{ου} αιώνα, η Ναζιστική ιδεολογία αντιπαρέθεσε στον φιλελεύθερο ορθολογισμό και στον μαρξιστικό επιστημονικό δογματισμό, τον παραλογισμό των

⁹ Όταν το 1933 ανέβηκε στην εξουσία ο Χίτλερ, έστησε μνημείο εκεί για τους δεκαέξι «Μάρτυρες» της Feldherrnhalle. Σήμερα υπάρχει εκεί μνημείο για τους τέσσερις αστυνομικούς.

¹⁰ Οπου θα γράψει και το βιβλίο του.

ενστίκτων και των παθών. Το κίνημά τους, σαν λαϊκιστικό και αντι-κοσμοπολιτικό, απευθυνόταν περισσότερο στην ύπαιθρο παρά στις πόλεις. Αλλά εκεί έπρεπε να αντιπαρατεθεί με την πλέον παραδοσιακά κυρίαρχη δύναμη, την από αιώνες εδραιωμένη θρησκεία. Και ειδικά στην συντηρητική Καθολική βαυαρική ύπαιθρο η επιτυχία του Ναζισμού ήταν σχετικά μικρή. Στις εκλογές του 1932, ο Χίτλερ πήρε 37,3 % πανεθνικά αλλά μόνο 24,9 % στην Παλαιά Βαυαρία, όπου υπερίσχυσαν τα Καθολικά κόμματα. Η εκλογική του δύναμη ήταν στον Προτεσταντικό Βορρά, αλλά ούτε καν στο ίδιο το Βερολίνο, που πήρε μόνο 28,6%.

Στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, στο **Μόναχο** εκδηλώθηκε η μοναδική περίπτωση **πολιτικής¹¹ αντίστασης στον Ναζισμό**. Η ομάδα «*Λευκό Ρόδο*» από Καθολικούς φοιτητές, που στα 1942-43 μοίραζαν παράνομες προκηρύξεις κατά του πολέμου και του Ναζισμού στο πανεπιστήμιο LMU, μέχρι την σύλληψη και εκτέλεση επτά απ' αυτούς από την Γκεστάπο¹².

Το Μόναχο **βομβαρδίστηκε** άγρια στον Β΄ Πόλεμο. Τον Ιούλιο του 1944, σε τέσσερις συνεχείς αεροπορικές επιδρομές καταστράφηκαν οι βασιλικοί κήποι του Hofgarten, με τις κιονοστοιχίες διακοσμημένες με κέρινα αντίγραφα των σκηνών της Ελληνικής Επανάστασης του Peter von Hess. Τα 40 πρωτότυπα βρίσκονται στην Alte Pinakothek και υπάρχει και μια σειρά αντίγραφα στην Γεννάδειο Βιβλιοθήκη στην Αθήνα.

Η Βαυαρία σήμερα

Με την λήξη του πολέμου, η Βαυαρία βρέθηκε στην **αμερικανική ζώνη κατοχής** και από τις πρώτες εκλογές του 1946, εψήφισε το δικό της Σύνταγμα, αν και μέχρι σήμερα δεν εισάγει νομοθεσία που να αντιβαίνει στο Ομοσπονδιακό Σύνταγμα. Από το 1946, η πολιτική ζωή κυριαρχείται από **ένα κόμμα, την Χριστιανο-Κοινωνική Ένωση** (Christlich-Soziale Union, CSU). Το κόμμα αυτό δεν υπάρχει πουθενά αλλού στη Γερμανία, αλλά συνεργάζεται παραδοσιακά με την Χριστιανοδημοκρατία (Christlich Demokratische Union, CDU), η οποία αντίστοιχα δεν κατεβάζει υποψηφίους στην Βαυαρία. Οι θέσεις της CSU είναι συνήθως υπερ-συντηρητικές, συχνά περισσότερο από αυτές των Χριστιανοδημοκρατών.

Η Βαυαρία μετά τον πόλεμο **αναπτύχθηκε οικονομικά** όσο κανένα άλλο γερμανικό κρατίδιο. Επωφελήθηκε από το γεγονός ότι οι παραδοσιακές βιομηχανικές περιοχές της Σαξωνίας και Σιλεσίας βρέθηκαν στην Σοβιετική Ζώνη Κατοχής και, αργότερα, στην Ανατολική Γερμανία. Ακόμη, με την επαναχάραξη των μεταπολεμικών συνόρων, περίπου 2 εκατομμύρια Γερμανοί της Τσεχοσλοβακίας (οι Σουδήτες-Sudeten) πέρασαν τα σύνορα προς την Βαυαρία, παρέχοντας άμεσο εργατικό δυναμικό στην δεκαετία του 1950. Με την κρίσιμη βοήθεια του σχεδίου Μάρσαλ, η Βαυαρία μεταμορφώθηκε από

¹¹ Σε αντίθεση με τις απόπειρες στρατιωτικών να ανατρέψουν τον Χίτλερ.

¹² Σήμερα υπάρχει ένα μνημείο στην είσοδο του LMU.

μια αγροτική οικονομία στην πλέον **αναπτυγμένη βιομηχανία υψηλής τεχνολογίας** στην Γερμανία. Allianz, BMW, Audi, Siemens, EADS (Airbus). Το σύγχρονο σλόγκαν είναι: *Lederhosen und Laptops*¹³. Παρ' όλα αυτά, η Βαυαρία παραμένει και στις πρώτες θέσεις **αγροτικής παραγωγής** της Γερμανίας σήμερα.

Η Βαυαρία είναι ο μεγαλύτερος πόλος έλξης ξένων τουριστών σε όλη τη Γερμανία. Κορυφαία γεγονότα το Oktoberfest και το φεστιβάλ του Βάγκνερ στο Bayreuth.

Σήμερα, η Βαυαρία έχει σαράντα πανεπιστήμια και είκοσι ερευνητικά κέντρα. Το **Ludwig-Maximilian Universität (LMU)** που μετέφερε ο Λουδοβίκος Α΄ από το Landshut στο Μόναχο το 1826, είναι σήμερα το δεύτερο μεγαλύτερο της Γερμανίας, με 34 Βραβεία Νόμπελ και αποφοίτους τους Wilhelm Röntgen (ακτίνες X), Max Planck, Werner Heisenberg, Otto Hahn και Thomas Mann. Ο σημερινός Πάπας Βενέδικτος XVI υπήρξε και φοιτητής και καθηγητής στο LMU.

Μετά τους Σουδήτες της δεκαετίας του 1950, στα 1960 και 1970 έφθασαν άλλοι 500.000 ξένοι εργάτες (**Gastarbeiter**) από Τουρκία, Ιταλία, Ελλάδα και Ισπανία. Τέλος, στα 1990, με την ενοποίηση των δύο Γερμανιών, ήρθαν πολλοί μετανάστες από την Ανατολική Γερμανία.

Άλλο βασικό στοιχείο της βαυαρικής κουλτούρας είναι το **ποδόσφαιρο**. Εδώ αδιαφιλονίκητη κυρίαρχος είναι η ομάδα Μπάγιερν (Βαυαρία) Μονάχου από τις σταθερά πρώτες της Γερμανίας (20 φορές πρωταθλήτρια). Σημερινός πρόεδρος ο Franz Beckenbauer, πρώην αρχηγός της Εθνικής Γερμανίας.

Στο Μόναχο έγιναν οι **Ολυμπιακοί Αγώνες του 1972**, οι μοναδικοί στην Γερμανία μετά το 1936 (τότε στο Βερολίνο επί Χίτλερ). Τρομοκρατικό χτύπημα του «Μαύρου Σεπτέμβρη». Νεκροί 11 Ισραηλινοί αθλητές, 5 Παλαιστίνιοι τρομοκράτες και ένας Γερμανός αστυνομικός.

¹³ «Δεμάτινα παραδοσιακά παντελόνια και φορητοί υπολογιστές».

Πάπας Βενέδικτος ΙΣΤ΄

Ο Πάπας. Ο σημερινός προκαθήμενος της Καθολικής Εκκλησίας, ο **Πάπας Βενέδικτος ΙΣΤ΄** (κατά κόσμον Josef Aloisius Ratzinger), γεννήθηκε το 1927 στη μικρή βαυαρική πόλη Marktl-am-Inn, κοντά στα αυστριακά σύνορα. Καθηγητής Θεολογίας στο Πανεπιστήμιο του Regensburg, εχρίσθη το 1977 Αρχιεπίσκοπος Μονάχου και Freising και Καρδινάλιος. Στενός συνεργάτης του προηγούμενου (Πολωνού) Πάπα Ιωάννη-Παύλου Β΄ (1978-2005), το 2005 εξελέγη 265^{ος} Επίσκοπος Ρώμης και Μέγας Ποντίφηξ της Παγκόσμιας Εκκλησίας, ο πρώτος γερμανόφωνος Πάπας μετά το 1523. Η εκλογή του προκάλεσε ξέσπασμα ενθουσιασμού και υπερηφάνειας στην Βαυαρία και σε όλη την Γερμανία.

Κ. Καραμαλής, Σημειώσεις για τις Διαλέξεις

Βιβλιογραφία

A. Schulte-Peevers, C. LeNevez, K. Walker, *Munich, Bavaria & the Black Forest*, Lonely Planet Publications, 2008

C. Breuning, M. Levinger, *The Revolutionary Era 1789-1850*, The Norton History of Modern Europe, New York & London, 2002

Richard S. Dunn, *The Age of Religious Wars, 1559-1715*, The Norton History of Modern Europe, New York & London, 1979

Leonard Krieger, *Kings and Philosophers, 1689-1789*, Norton, New York & London, 1970

Isser Woloch, *Eighteenth-Century Europe, Tradition and Progress, 1715-1789*, Norton, New York & London, 1982

Norman Rich, *The Age of Nationalism and Reform, 1850-1890*, The Norton History of Modern Europe, New York & London, 1977 από όπου και η φωτογραφία της σελ. 20

Gertrude Norman, *A Brief History of Bavaria*, πρωτότυπο (αγγλικό κείμενο), H. Jaffe, Μόναχο 1906, ανάτυπο BiblioLife LLC

David Clay Large, *Where Ghosts Walked, Munich's Road to the Third Reich*, Norton, New York & London, 1997

Colin Mc Evedy, *The New Penguin Atlas of Ancient History*, Penguin Books, London, 2002

Colin McEvedy, *The Penguin Atlas of Modern History (To 1815)*, Penguin Books, London, 1987

Colin McEvedy, *The New Penguin Atlas of Recent History, Europe since 1815*, Penguin Books, London, 2002

Chris Scarre, *The Penguin Historical Atlas of Ancient Rome*, Penguin Books, 1995

Wolf Seidl, *Οι Βαβαροί στην Ελλάδα, Η Γένεση του Νεοελληνικού Κράτους και το Καθεστώς του Οθωνα*, μτφ. Δημ. Ηλιόπουλος, Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα, 1984, πρωτότυπο *Bayern in Griechenland, Die Geburt des griechischen Nationalstaats und die Regierung König Ottos*, Prestel-Verlag, München, 1981.

www.wikipedia.com